

RAAP-NOTITIE 2388

Plangebied Havenstraatse Wal 44

Gemeente Schoonhoven

Archeologisch vooronderzoek: bureauonderzoek

Colofon

Opdrachtgever: Arjan Verstoep Buro voor Bouwkunde BV

Titel: Plangebied Havenstraatse Wal 44, gemeente Schoonhoven; archeologisch
vooronderzoek: bureauonderzoek

Status: eindversie

Datum: september 2007

Auteurs: *drs. Y. Raczynski Henk & drs. R.W. de Groot*

Projectcode: SHHA

Bestandsnaam: N02388-SHHA.doc

Projectleider: drs. R.W. de Groot

Projectmedewerker: drs. Y. Raczynski Henk

ARCHIS-vondstmeldingsnummers: niet van toepassing

ARCHIS-waarnemingsnummers: niet van toepassing

ARCHIS-onderzoeksmeldingsnummer/CIS-code: 24111

Autorisatie: drs. P.A.M.M. van Kempen

ISSN: 0925-6369

RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V.

telefoon: 0294-491 500

Leeuwendalseweg 5b

telefax: 0294-491 519

1382 LV Weesp

E-mail: raap@raap.nl

Postbus 5069

1380 GB Weesp

© RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V., 2007

RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V. aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Samenvatting

In opdracht van Arjan Verstoep Buro voor Bouwkunde BV heeft RAAP Archeologisch Adviesbureau in september 2007 een bureauonderzoek uitgevoerd in verband met voorgenomen bouwwerkzaamheden in de gemeente Schoonhoven. Doel van dit onderzoek was allereerst het middels bureauonderzoek verwerven van informatie over bekende en te verwachten archeologische waarden teneinde een gespecificeerde verwachting op te stellen.

Uit het bureauonderzoek blijkt dat het plangebied ligt in de historische kern van Schoonhoven. Het plangebied ligt direct ten westen en deels op de middeleeuwse stadsmuur (figuur 2). Het plangebied was gedurende de Nieuwe tijd onbebouwd en in gebruik als tuin. De huidige bebouwing in het plangebied is rond 1900 gebouwd. Deze heeft een fundering die circa 0,5 m diep is ingegraven en deels op de stadsmuur is gelegd. Ter plaatse van de tuin heeft in 2002 en 2003 een bodemsanering plaatsgevonden, waarbij de bodem tot circa 1 m -Mv is ontgraven. Eventuele archeologische resten zullen daarbij verloren zijn gegaan. Op grond van het bureauonderzoek gold een middelhoge tot hoge archeologische verwachting voor vindplaatsen vanaf de Late Middeleeuwen. Deze kunnen voorkomen vanaf het maaiveld in de ophoog- en leeflagen van de historische kern van Schoonhoven. Voor de tuin geldt een lage tot middelhoge archeologische verwachting in verband met het feit dat daar reeds een sanering heeft plaatsgevonden.

In het plangebied zal de bestaande bebouwing worden gesloopt. Vervolgens zal een woning worden gebouwd. Volgens opgave van de opdrachtgever (de heer Van Nifeterik) zal de bodem daarbij tot circa 0,5 m -Mv worden verstoord en zullen er geen heipalen worden geslagen.

Op grond daarvan en op grond van het feit dat het plangebied zeer moeilijk te onderzoeken is door middel van een bureauonderzoek, wordt aanbevolen om de (ondergrondse) sloop van de huidige bebouwing onder archeologische begeleiding te laten plaatsvinden. Op die manier kunnen de resten van de stadsmuur worden bestudeerd en gedocumenteerd. Indien voor de nieuwbouw niet dieper gegraven zal worden dan de huidige verstoring (ca. 0,5 m -Mv) volstaat de archeologische begeleiding. Indien dieper gegraven zal worden dan 0,5 m -Mv, zal (nadat de bestaande bebouwing is gesloopt) een proefput gegraven moeten worden om eventuele archeologische resten in het plangebied in kaart te brengen.

Voor zowel de archeologische begeleiding als de proefput zal een Programma van Eisen opgesteld dienen te worden. Dit PvE dient voorafgaande aan de werkzaamheden door het bevoegd gezag (de provincie Zuid-Holland) goedgekeurd te zijn.

1 Inleiding

1.1 Kader en doelstelling

In opdracht van Arjan Verstoep Buro voor Bouwkunde BV heeft RAAP Archeologisch Adviesbureau in september 2007 een bureauonderzoek uitgevoerd in verband met voorgenomen bouwwerkzaamheden in de gemeente Schoonhoven. Het onderzoek diende te worden uitgevoerd omdat realisatie van de plannen zou kunnen leiden tot aantasting of vernietiging van mogelijk aanwezige archeologische resten. Doel van het bureauonderzoek was het verwerven van informatie over bekende en verwachte archeologische waarden teneinde een gespecificeerde verwachting op te stellen.

1.2 Plangebied

Het plangebied (circa 70 m²) ligt aan de Havenstraatse Wal 44, aan de oostkant van de haven van Schoonhoven (figuur 1). Het gebied staat afgebeeld op kaartblad 38B van de topografische kaart van Nederland (schaal 1:25.000); de centrumcoördinaat is 118.020/439.717. Ten tijde van het onderzoek was het plangebied deels bebouwd en deels in gebruik als tuin.

1.3 Onderzoeksopzet en richtlijnen

Het onderzoek bestond uit een bureauonderzoek, dat is uitgevoerd volgens de normen die gelden in de archeologische beroepsgroep c.q. de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie versie 3.1 (KNA).

RAAP Archeologisch Adviesbureau en de door RAAP toegepaste procedures zijn goedgekeurd door het College voor de Archeologische Kwaliteit (CvAK), die valt onder de Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer (SIKB; <http://www.sikb.nl>). In het kader van het Interimbeleid werkt RAAP onder de opgravingsvergunning van de Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten.

Zie tabel 1 voor de dateringen van de in deze notitie genoemde archeologische perioden. Enkele vaktermen worden achter in deze notitie beschreven (zie verklarende woordenlijst).

2 Bureauonderzoek

2.1 Methoden

In het kader van het bureauonderzoek zijn verschillende bronnen geraadpleegd (zie literatuurlijst). Om inzicht te krijgen in het voorkomen van archeologische vindplaatsen in of nabij het plangebied is naast het ARCHEologisch Informatie Systeem (ARCHIS) van de Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten (RACM) ook de Cultuurhistorische Hoofdstructuur (CHS) voor de provincie Zuid-Holland (www.chs.zuid-holland.nl) geraadpleegd.

2.2 Resultaten

Geologie

De bodem in het plangebied bestaat geomorfologisch gezien uit komafzettingen op een afwisseling van veen, kom- en oeverafzettingen (RGD, 1992). Deze afzettingen worden gerekend tot Afzettingen van Tiel op een afwisseling van Hollandveen op Afzettingen van Gorcum (RGD, 1992: code rF2k). De Afzettingen van Tiel en Gorcum worden volgens de nieuwe lithologische classificatie uit 2003 beide tot de Formatie van Echteld gerekend (NITG-TNO, 2003). Op basis van de paleogeografische reconstructie van de Rijn-Maasdelta is niet met zekerheid vast te stellen tot welke stroomgordel de mogelijk in de ondergrond aanwezige oeverwallen behoren (Berendsen & Stouthamer, 2001). Het meest waarschijnlijk is dat ze, gezien de nabijheid ervan, tot de (nog steeds actieve) stroomgordel van de Lek behoren. De vroegst bekende datering hiervan is 1950 BP (In kalenderjaren komt dit uit op een tijdstip ergens tussen circa 32 voor Chr. en 97 na Chr.).

Bodem

Wegens de ligging in een bebouwde zone is het plangebied op de bodemkaart aangegeven als 'niet gekarteerd'. Op basis van informatie uit de omgeving kan de bodem in het plangebied uit 2 bodemkundige eenheden bestaan: een kalkloze drechvaaggrond (Stiboka, 1984: code Rv01C) of een kalkloze poldervaaggrond, bestaande uit zware klei (Stiboka, 1984: code Rn44C).

Archeologie

Volgens de Cultuurhistorische Hoofdstructuur van de provincie Zuid-Holland (CHS), regio Alblasserwaard/Vijfheerenland ligt het plangebied net binnen de westelijke begrenzing van de historische kern van Schoonhoven. Aan de kern van Schoonhoven is op de CHS een zeer grote kans op archeologische sporen toegekend. Op de Archeologische Monumentenkaart (AMK) is de historische kern echter niet als monument terrein opgenomen. In ARCHIS staan geen archeologische vind-

plaatsen of terreinen van archeologische waarde geregistreerd uit (de omgeving van) het plangebied. De enige 2 vindplaatsen die in ARCHIS binnen de bebouwde kom van Schoonhoven geregistreerd staan, liggen circa 450 m ten oosten van het plangebied en dateren beide uit de Late Middeleeuwen (ARCHIS-waarnemingsnummers 32726 en 50156).

Historische geografie

Schoonhoven ligt aan de noordelijke oever van de Lek in het grensgebied van de Lopiker- en Krimpenerwaard. De stad Schoonhoven is waarschijnlijk aan het eind van de 13e eeuw ontstaan, waarschijnlijk rond 1280 na Chr. In deze periode begon de nederzetting aan de noordkant van de buitenhaven (ter hoogte van de Stenenbrug) en strekte deze zich in noordelijke richting uit. Het plangebied lag in deze periode dan ook buiten het bebouwde deel van de stad. In het eerste helft van de 14 eeuw breidde de stad zich uit richting de Lek. Ook werd de stad in de 14e eeuw ommuurd (Visser e.a., 1990). Vanaf de 14e eeuw ligt het plangebied binnen de toenmalige bebouwde kom van Schoonhoven.

Uit historische kaarten, waarvan de oudste dateert uit 1560, blijkt dat het plangebied tegen en deels op de middeleeuwse omwalling ligt. Vlak ten zuiden van het plangebied bevindt zich in de stadsmuur een toren. Op de kaart van Blaeu uit 1649 is zichtbaar dat het plangebied zelf (m.u.v. de stadsmuur) onbebouwd is. Het is grotendeels in gebruik als tuin (figuur 2). Op het minuutplan van de gemeente Schoonhoven (sectie C, genaamd Westzijde) uit 1828 (figuur 3) is het plangebied nog steeds onbebouwd. De middeleeuwse stadsmuur is inmiddels niet meer afgebeeld. Deze is bij de aanleg van de nieuwe vestingwerken in de 17e eeuw gesloopt. Het plangebied ligt ten oosten van de Oude Vliet en direct ten westen van de huidige – Havenstraatse Wal. Het was in gebruik als tuin (Visser e.a., 1990; Koeman & Visser 1990; Stichting kadastrale Atlas Zuid-Holland, 1994; www.watwaswaar.nl). Tegenwoordig is in het plangebied een garage aanwezig die volgens opgave van de huidige eigenaar (de heer Van der Pauw) rond 1900 als woonhuis is gebouwd. De garage heeft een gemetselde fundering die circa 50 cm diep is ingegraven. Ook zijn de huizen aan de straatkant volgens de heer Van der Pauw gefundeerd op de oude stadsmuur, die ter hoogte van de Havenstraatsewal heeft gelopen. Deze stadsmuur loopt tot ongeveer 2 m het plangebied in. Ter plaatse van de huidige tuinen heeft een bodemsanering tot 1 m diep plaatsgevonden. Eventuele archeologische resten zullen ter plaatse dan ook binnen deze diepte niet meer aanwezig zijn.

Gespecificeerde archeologische verwachting

Op basis van het bureauonderzoek gold bij aanvang van het veldonderzoek voor het plangebied een lage archeologische verwachting voor vindplaatsen uit de (Laat) Romeinse tijd en de Vroege Middeleeuwen en vanwege de ligging binnen een vindplaats uit de Late Middeleeuwen (de stadskern van Schoonhoven) een hoge archeologische verwachting voor vindplaatsen vanaf de Late Middeleeuwen.

Het plangebied is in de Nieuwe tijd onbebouwd en ligt deels op de stadsmuur. In het plangebied kunnen resten van de middeleeuwse stadsmuur en sporen van het gebruik van het plangebied als tuin voorkomen. Deze resten kunnen direct onder

de verstoorde bovengrond voorkomen in mogelijk aanwezige ophooglagen of bewoningslagen. Ter plaatse van de huidige tuin is de bodem tot 1 m -Mv verstoord als gevolg van een bodemsanering. Ter plaatse van de huidige bebouwing is de middeleeuwse stadsmuur echter nog aanwezig.

Periode	Datering			
Nieuwe tijd	1500	-	heden	
Late Middeleeuwen	1050	-	1500	na Chr.
Vroege Middeleeuwen	450	-	1050	na Chr.
Romeinse tijd	12 voor	-	450	na Chr.
IJzertijd	800	-	12	voor Chr.
Bronstijd	2000	-	800	voor Chr.
Neolithicum (nieuwe steentijd)	5300	-	2000	voor Chr.
Mesolithicum (midden steentijd)	8800	-	4900	voor Chr.
Paleolithicum (oude steentijd)	300.000	-	8800	voor Chr.

Tabel 1. Archeologische tijdschaal.

3 Conclusies en aanbevelingen

3.1 Conclusies

Uit het bureauonderzoek blijkt dat het plangebied ligt in de historische kern van Schoonhoven. Het plangebied ligt direct ten westen en deels op de middeleeuwse stadsmuur (figuur 2). Het plangebied was gedurende de Nieuwe tijd onbebouwd en in gebruik als tuin. De huidige bebouwing in het plangebied is rond 1900 gebouwd en heeft een fundering die circa 0,5 m diep is ingegraven en deels op de stadsmuur is gelegd. Ter plaatse van de tuin heeft in 2002 en 2003 een bodemsanering plaatsgevonden waarbij de bodem tot circa 1 m -Mv is ontgraven. Eventuele archeologische resten zullen daarbij verloren zijn gegaan.

Op grond van het bureauonderzoek gold voor het plangebied een middelhoge tot hoge archeologische verwachting voor de stadsmuur uit de Late Middeleeuwen. Deze kan zich bevinden onder de huidige fundering van de bebouwing in het plangebied, dan wel in de ophoog- en leeflagen van de historische kern van Schoonhoven. Voor de tuin geldt een lage tot middelhoge archeologische verwachting in verband met het feit dat daar reeds een sanering heeft plaatsgevonden.

3.2 Aanbevelingen

In het plangebied zal de bestaande bebouwing worden gesloopt. Vervolgens zal een woning worden gebouwd. Volgens opgave van de opdrachtgever (dhr. Van Nifeterik) zal de bodem daarbij tot circa 0,5 m -Mv worden verstoord en zullen er geen heipalen worden geslagen. Op grond daarvan en op grond van het feit dat het plangebied zeer moeilijk te onderzoeken is door middel van een booronderzoek, wordt aanbevolen om de (ondergrondse) sloop van de huidige bebouwing onder archeologische begeleiding te laten plaatsvinden. Op die manier kunnen de resten van de stadsmuur worden bestudeerd en gedocumenteerd. Indien voor de nieuwbouw niet dieper gegraven zal worden dan de huidige verstoring (ca. 0,5 m -Mv) volstaat de genoemde archeologische begeleiding. Indien dieper gegraven zal worden dan 0,5 m -Mv, zal (nadat de bestaande bebouwing is gesloopt) een proefput gegraven moeten worden om eventuele archeologische resten in het plangebied in kaart te brengen.

Voor zowel de archeologische begeleiding als de proefput zal een Programma van Eisen opgesteld dienen te worden. Dit PvE dient voorafgaande aan de werkzaamheden door het bevoegd gezag (de provincie Zuid-Holland) goedgekeurd te zijn.

Met betrekking tot de bevindingen van onderhavig onderzoek dient contact opgenomen te worden met de provinciaal archeoloog (drs. R.H.P. Proos).

Literatuur

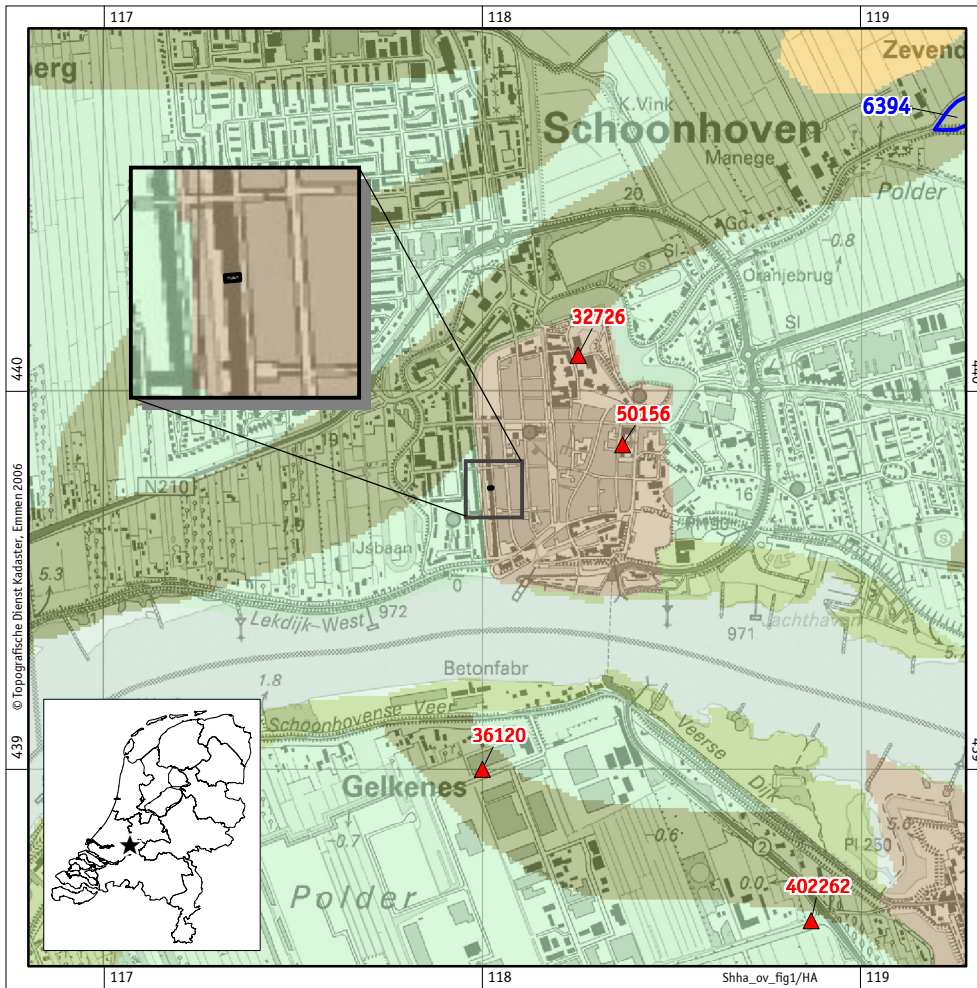
- Berendsen, H. & E. Stouthamer**, 2001. *Palaeogeographical development of the Rhine-Meuse delta, the Netherlands*. Koninklijke Van Gorcum, Assen.
- Koeman, C. & J.C. Visser**, 1993. *De stadsplattegronden van Jacob van Deventer, map 1: Nederland: Zuid-Holland*. Canaletto, Alphen aan den Rijn.
- NITG-TNO**, 2003. *Lithostratigrafische Nomenclator Ondiepe Ondergrond Nederland*. Nederlands Instituut voor Toegepaste Geowetenschappen TNO, Utrecht.
- RGD**, 1992. *Geologische Kaart van Nederland, schaal 1:50.000. Blad Gorinchem West (380)*. Rijks Geologische Dienst, Haarlem.
- Stiboka**, 1984. *Bodemkaart van Nederland, schaal 1:50.000. Blad 38 West (Gorinchem)*. Stiboka, Wageningen.
- Stichting kadastrale Atlas Zuid-Holland**, 1994. *Kadastrale Atlas Zuid-Holland, 1832, Deel 1 Schoonhoven*. Stichting Kadastrale Atlas Zuid-Holland, Schoonhoven.
- Visser, J.C., Th.M. Elsing, P.A. Henderikx & J.G. Wegner**, 1990. *Historische Stedenatlas van Nederland; Aflevering 5: Schoonhoven en Nieuwpoort*. Delftse Universitaire Pers, Delft.

Gebruikte afkortingen

ARCHIS	ARChEologisch Informatie Systeem
IKAW	Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden
-Mv	beneden maaiveld
RACM	Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten

Overzicht van figuren en tabellen

- Figuur 1.** Ligging van het plangebied (gearceerd) met ARCHIS-waarnemingen (rood) en AMK-terrein (blauw) op de CHS van Zuid-Holland; inzet: ligging in Nederland (ster).
- Figuur 2.** Globale ligging van het plangebied (rode cirkel) geprojecteerd op de kaart van Blaeu uit 1649.
- Figuur 3.** Ligging van het plangebied (zwarte lijn) geprojecteerd op de kadastrale minuut uit 1828.
- Tabel 1.** Archeologische tijdschaal.

Figuur 1. Ligging van het plangebied (gearceerd) met ARCHIS-waarnemingen (rood) en AMK-terrein (blauw) op de CHS van ZUID-Holland; inzet: ligging in Nederland (ster).

Figuur 2. Globale ligging van het plangebied (rode cirkel) geprojecteerd op de kaart van Blaeu uit 1649.

Figuur 3. Ligging van het plangebied (zwarte lijn) geprojecteerd op de kadastrale minuut uit 1828.